

Aşağıdaki Nogay Türkçesi metni okuyunuz, metnin transkripsiyonunu yapıp Türkiye Türkçesine aktarınız, cümleleri dilbilgisi bakımından (ses bilgisi, şekil bilgisi ve sözvarlığı) inceleyiniz.

Kaynak:

Dombıra, Nogay Halk Destanları, Birinşi Kitap, Çerkessk 1993.

Шора баьтир

Ана-Эдил бойында яшаган бир ногай мырза аньшылап юргенде, мунынъ аньшы ийти бирден йок болып кетеди. Бир заманда ийт калынлыктынъ ишиннен шыгады, авызына бир зат тислеп. Мырза шавып барып ийттинъ авызындагын алып караса — туьйиншик. Туьйиншикти шешип караса — ул бала. Янъы тувган. Мырза суьйинетте, муны уьйине ала келеди, таьвкелерине береди. Балады Нарик деп атайдылар. Нарик мырзадынъ колында яшайды. Бул бек оьседи. Ойнаганда оьзиндей балаларды енъеди. Мырзадынъ алты улы болган. Нарик мырзадынъ алты улын корлайтаган болган. Мырзадынъ уллары муны суьймейдилер.

Суьйтип Нарик уьйкен йигит болады. Кавгаларда, согысларда ол коьп баьтирлик коьрсеткен. Мырза муны калай эсе де сыйлаган.

Сол заманда бир ярлыдынъ Менъли-Слув деп бек аьруьв, бек акыллы кызы болган. Нарик экеви бир-бирлерине ашык болады. Нарик те бек ярасыклы, куватлы, билимли, соьзге уста болган.

Нарик Менъли-Слувга уьйленеди. Яшап баслайды лар. Бир кере Нарик уьйине кайтып келсе, уьйинде мырзадынъ уьйкен улы турган болады. Экинши кере келгенде, тагы да мырзадынъ уьйкен улы туры. Мырзадынъ улына Менъли-Слув бек яраган экен, оны алаяк болады экен.

Менли-Слув муны уьйден «кет», деп кувып шыгаралмайды. Уьшинши кере Нарик куллыктан кайтып келгенде, уьйинде сол баягы мырзадынъ улы туры. Сонда Нарик даяна алмай, муны согып оьлтиреди. Кевдесин тандырдынъ астын ка- зып коьмеди. Ал мырзадынъ улы йок болган. Излейдилер, таппайдылар. Нариктинъ оьлтиргенин бирев де билмейди. Суьйтип яшай береди. Бир куьн мырза Нариктинъ авызыннан оьтип кететкан болады. Сол заманда Менъли-Слув куьл тоьгип орамга шыгады. Мырза Менъли-Слувдынъ аьруьвлигин коьргенде аттан талып йыгылаязды.

– Сен кимнинъ кызысынъ? — деп сорайды мырза Меньли-Слудан.

– Мен кыз тувылман, мен хатынман! — дейди Меньли-Слуд.

– Кимнинъ хатынысынъ?

– Нариктинъ...

Сол ерде мырза бек ашык болады Меньли-Слудга. Мырза кетип, Нарикти шақырат та айтады: «Маъ, мына кагытты аькетип мынадай ханга берерсинъ. Он куьннен кайтып келерсинъ». «Яхшы» дейди Нарик. Пишесине келет те айтады Нарик. «Тез мага азык эт. Мени мырза узак йолга йибереди». Меньли-Слуд айтады: «барма бир якка да!».

– Неге? — дейди Нарик.

– Неге болса да барма!

– Йок, сен маънесин айт! — деп Нарик кыстайды.

– Буьгуьн мыраа мени коьрди. Сени бир якка йиберип, оьзи мында келмегей эди! — дейди Меньли-Слуд.

«Эй! Булардынъ арасында бир зат бар! — деп ойланады Нарик,— улыннан кутылып эдик. Энди атасы»...

Болса да, Меньли-Слудга айтады:

– Боляк-болмаяк соьзлер уьшин мен йолымнан калман. Оны кой да, мага азык ярастыр.

Меньли-Слуд «кетпе» деп тагы да тилейди. Нарик кене де тынъламай кетеди. Кеткен уьшин йолдан кайтады да, Меньли-Слудга билдирмей, каранъы болганда уьйининъ касында келип ятып, мырзады анъылып турады. Бир заманда, туьн ортасы ювыклаганда, адам аягы тынганда, мырза келеди». Меньли-Слуд, Меньли-Слуд, эсикти аш! — деп терезеди кагады.

– Ким ол? — дейди Меньли-Слуд.

– Мен, мырзанъ...

– Уьйде аьдем йок, ашып болмайман...

— Оны сеннен сорамайман, аш деп айтаман,— дейди мырза.
Менъли-Слув эсикти ашып, мырзады киргистеди, олтыртады. Оъзи турагалып турады. Мырза Менъли-Слудан коъзин айырмай карап турады.

Сонъ айтады: «Менъли-Слувым ав, былайга, касыма келеш!»

Сонда Менъли-Слув айтады:

— А мырза, айып этпесенъ, бир зат айтар эдик.

— Айт, айт, Менъли-Слувым, сенинъ ушин яным курман,— дейди мырза. Сол ерде Менъли-Слув айтады:

— Меним атамнынъ сынъар боз биеси бар эди. Ол боз бие кулынлап, оннан бир кер тайымшак тувды. Ол да ургашы болып. Бир кере кер тайымшак анасыннан айырылып узакка кетипти ойнап. Отлай, отлай, кеш калган. Энди уйге кайтаман деп шыкканда мунынъ алдына бир аш боъри шыгады.

— Эхе,— дейди боъри,— калай аьруьв болды. Муны мен соьле йийим. Суьйтетте боъри тайымшакты камалап ыслайды эм йыгады. Энди йийим дегенде бир анъшылар келип кала коядылар. Боъри тайды калдырып, кашып кетеди.

Тайымшак сав калады. Болса да боъридинъ капкан ери, тайдынъ саны яра болады. Тайымшак аксанълап уйге келеди. Бир аз заман кеткен сонъ боъридинъ тарткан ери де тыртык болып битеди.

Заманы еткенде кер тайымшак аьлемет аьруьв, ярасыклы кер бие болды. Аьдем баласындай аьруьв эди. Бул бир кере йылкыдан айырылат та агашка кирип отлайды, сув ягарга барып ятады. Сонъ энди йолдасларын излеп кайтаяк болганда, караса — мунынъ алдына арслан шыгады. Арслан суьйинетте кер биеди ашайым деп ыслайды. Ыслап энди йыртайым деп караса — кер биединъ арт санында боъридинъ капкан ызы бар. Сонда арслан айтады:

«Мен энди савлай януварлардынъ уйкенимен. Эндиге дери меннен калганды баска йырткышлар, баска айванлар шоьплеп келген. А бу биеге карайман да, бу боъридинъ авызына туьсип шыккан. Энди мага, арсланга, боъриден калганды емеге тийислим? Йок! Боъриден

калганды емеге мага уйкен корлык. Аштан оьлсем де мен муны емеспен!» — деп арслан биеди йибереди.

Меньли-Слудынъ сосы соьзлерин тынълап турган мырза не айтаягын билмей, ушуп турагалып шыгып йобнейди. Эсиктен шыкканлай, онынъ шыгаягын анъылып турган Нарик мырзады оьлтиреди.

Сол кешеден калмай булар арба егип, муьлклерин тиеп, Крымга, Нобкистинъ тама ногайларына кашадылар.

Йолда бир ерде тыншаймага ятканда Меньли-Слуд бир туьс коьреди. Туьсин Нарикке айтады: «Туьсимде эки аягымнынъ арасыннан давилдап бир от шыкты. Ялыны тувра коькке етеди. Дуныя кырал келип соьндиреек болып, каьрледилер — соьндире алмадылар.

Не зат этип те соьндирип болмады. Бир заманда уйкен явын келди. Сол явын шелеклеп явды. Сол явын сол отты соьндирди. Ол туьстинъ маьнесин билесинъме?»—деп Нариктен сорады.

— Йок,— деди Нарик.

— Айтайым,— деди Меньли-Слуд,— мен тезден ул табаякпан. Ол сондай бир баьтир, сондай бир куватлы болаяк. Ога эш бир аьдемнинъ, эш бир явдынъ куьши етпеек. Онынъ аьжели тек сувдан болаяк.

Турып тагы да йол аладылар. Бир кавраган камыслыктынъ касына еткенде Меньли-Слуд толгатып баслайды. Толгатканда бу арбадан туьсип, арбадынъ кулагыннан ыслап яв барады. Арбага эки ат егилген. Меньли-Слуд толгатканда, арбадынъ кулагыннан тартты дейди. Сол ерде Нарик эки атты сыбырткылап, эки ат тартып, МеньлиСлуды орныннан коьзгалтып болмадылар, дейди. Сонда Меньли-Слуд бала туваягын билдирип Нарикке толгайды:

— Ямышынъды яшы,
Ямышынъа алып орашы.
Эки этегинъ туьрилип,
Эт билегинъ сыбанып,
Оьзинъ болшы энеши!